

पाणी व्यवस्थापन

- मुग व उडीद ही सर्वस्वी पावसावर येणारी पिके आहेत. त्यामुळे फूले येताना किंवा शेंगा भरताना ओलाव्याची कमतरता असेल तर एक हलके पाणी देणे.

रोग व कीड व्यवस्थापन

- मुग व उडीद या पिकावर विशेष करून भुरी रोगाचा प्रादुर्भाव होतो.
- प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी रोग प्रतिकारक्षम वाणांची लागवड करावी
- भुरी रोगाचा प्रादुर्भाव आढळून आल्यास २०-२५ ग्रॅम पाण्यात विरघळणारे गंधक १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.
- शेंगा पोखरणाऱ्या अळीचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास क्लोरपायरिफॉस २५ मिली १० लिटर पाण्यात टाकून फवारणी करावी.

काढणी व मळणी

- मुग व उडीद पिकाच्या काढणीस थोडासाही विलंब झाल्यास शेंगा झाडावरच तडकतात व बाहेर पडतात.
- ७५% शेंगा पक्क होताच पहिली तोडणी करून त्यानंतर एका आठवड्याने दुसरी तोडणी करावी.
- शेंगा खळ्यावर चांगल्या वाळवून मळणी करावी
- साठवणीपूर्वी मुग व उडीद धान्य ४-५ दिवस चांगले वाळवून पोत्यात साठवावे.

आंतरपिक पध्दतीचा वापर

- कापूस किंवा तूर पिकांमध्ये या पिकांची आंतरपिक म्हणून लागवड करता येते.
- कापूस किंवा तूरीच्या एक ओळीनंतर मुग व उडीदाच्या चार ओळी पेरणी केल्यास दोन पिकांचे उत्पादन घेता येते
- मुग व उडीद आंतरपिक पध्दतीने घेतल्यास दीड ते दोन क्विंटल पर्यंत उत्पादन मिळवता येईल.

संकलन

श्री. मताई पी.डी.
शास्त्रज्ञ, कृषि विद्या

श्री. बेद्रे एस.बी.
शास्त्रज्ञ, कृषि विस्तार

प्रकाशक

वरिष्ठ शास्त्रज्ञ व प्रमुख, लातूर

स्रोत : वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी

मुग व उडीद लागवड तंत्रज्ञान

नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प (पोकरा)
व

मांजरा कृषि विज्ञान केंद्र, लातूर

मुग व उडीद लागवड तंत्रज्ञान

जमिन व हवामान

- मुग व उडीद पिकाच्या लागवडीसाठी मध्यम ते भारी पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी जमिन निवडावी.
- हलक्या प्रतिकी मुरमाड जमिन या पिकांसाठी योग्य नाही.
- मुग व उडीद या पिकांस उष्ण हवामान २१ ते ३५ अंश से.गे पोषक व फलदायी ठरते.
- सर्वसाधारणपणे ६०० ते ७०० मि.मी. पाऊसमान असणाऱ्या भागात या पिकांचे उत्पादन चांगले दर्जेदार मिळते.

पूर्व मशागत

- जमिन लोखंडी नांगराने खोल नांगरून नंतर वखराच्या दोन ते तीन पाळ्या देऊन भुसभुशीत करावी.
- १५-२० गाड्या शेणखत प्रति हेक्टर शेवटच्या वखराच्या वेळी जमिनीत मिसळावे.

पेरणी

- मुग व उडीद पिकांची पेरणी शक्यतो जूनच्या शेवटच्या आठवड्यात किंवा जूलैच्या पहिल्या आठवड्यात करावी.
- उशिरा पेरणी केल्यास या पिकांचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणावर घटते व नंतर घेतल्या जाणाऱ्या रब्बी पिकांसाठी उशिर होतो.
- दोन ओळीतील पेरणी अंतर व बियाणे अंतर ३० सेंमी व दोन रोपांतील अंतर १० सेंमी राहिल याची काळजी घ्यावी
- पेरणीसाठी १२-१५ किलो बियाणे प्रति हेक्टर वापरावे.

बिजप्रक्रिया व जिवाणु संवर्धकांचा वापर

- पेरणीपूर्वी थायरम किंवा बाविस्टीन २ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास बुरशीनाशकाची बिजप्रक्रिया करावी.
- मुग व उडीद पिकाच्या मुळावर गाठी असल्यामुळे हवेतील नग शोषून पिकाच्या उपलब्ध करून देण्यासाठी रायझोबियाम जिवाणु संवर्धकाची २५० ग्रॅम/१० किलो बियाण्यास बिजप्रक्रिया करावी.
- भुरी व मुळकूज रोग नियंत्रणासाठी ट्रायकोडर्मा ५ ग्रॅम प्रतिकिलो बियाण्यास लावून पेरणी करावी.

रासायनिक खते

- मुग व उडीद हे व्दिदल वर्गीय पिके असल्याने हवेतील नत्र शोषून नत्राची गरज भागवतात. त्यामुळे नत्र जास्त देण्याची गरज नाही.
- पेरणीवेळी २५ किलो नत्र व ५० किलो स्फुरद चाड्याने पेरून द्यावे.

आंतरमशागत

- पिके २०-२५ दिवसाचे असताना पहिली कोळपणी आणि ३०-३५ दिवसाचे असताना दुसरी कोळपणी करावी.
- कोळपणीनंतर दोन रोपातील तण काढण्यासाठी लगेच खुरपणी करावी.
- पिके ३० ते ४५ दिवस तणविरहीत ठेवणे उत्पादन वाढीसाठी आवश्यक असते.

सुधारीत वाण

१. मुगाचे सुधारीत वाण

अ. क्र.	वाण	कालावधी (दिवस)	उत्पादन (क्वि/हे)	प्रमुख वैशिष्ट्ये
१	बी.पी.एम.आर - १४५	६५-७०	१२-१४	भुरी रोग प्रतिकारक्षम हिरवे दाणे, लांब शेंगा
२	बी.एम २००२-१	६०-६५	१२-१४	अधिक उत्पादन, भुरी रोग प्रतिकारक्षम एकाच वेळी पक्क होणारे वाण
३	बी.एम.२००३-२	६५-७०	१२-१४	अधिक उत्पादन भुरी रोग प्रतिकारक्षम
४	कोपरगाव	६५-७०	९-१०	सर्वात जूने वाण हिरवे दाणे लांब शेंगा
५	वैभव	७०-७५	१४-१५	अधिक उत्पादन देणारे वाण भुरी रोग प्रतिकारक

२. उडीद सुधारीत वाण :

अ. क्र.	वाण	कालावधी (दिवस)	उत्पादन (क्वि/हे)	प्रमुख वैशिष्ट्ये
१	बी.डी.यु-१	७०-७५	१०-१२	टपोरे दाणे
२	टी.ए.यु-१	६५-७०	१०-१२	एकाच वेळी पक्क होणारे वाण भुरी रोग प्रतिकारक
३	टी.ए.यु-२	७०-७५	१०-१२	टपोरे दाणे भारी जमिनीसाठी योग्य
४	टी.पी.यु-४	७०-७५	१०-१२	टपोरे, काळे दाणे

